

"הבו גודל!"

כתב והביא לדפוס:

אהרן סורסקי

באסכולה של אדמו"ר מהרש"נ זי"ע חוננו כל המסתופפים בצילו להתבונן היטב ביומא דהילולא: מה הוא היה אומר האידנא, ולא להסתפק בשינון דברים ש"הוא היה אומר" בעלמא. יש להתעמק ולנסות להבין ולהרגיש מה היה תובע עכשיו מאתנו, ומה מבשר. כך היה הוא זי"ע נוהג בעצמו ועל ציר זה נסבו שיחות הקודש שלו בימי הילולא של צדיקים מצוקי תבל. זה ג"כ חוט השני השזור בשיחות הקודש של בנו ממשיך דרכו כ"ק אדמו"ר שליט"א בעל "דרכי נועם", להצביע על המסר שזכרו של הצדיק אומר לדורנו.

דא עקא, פעוטֵי השנה אנחנו, יגעים ויגעים ומעלים בידינו רק חרסים. ואנחנו לא נדע להשיב על השאלה "מה הוא היה אומר האידנא", לא מיניה ולא מקצתיה. נשוב, לכן, ונרענן פורתא בזכרוננו מעט מן הדברים שהגיד הוא זי"ע בחייו כשהזדקק לפרש מהי חובת השעה. מה ה' אליקין דורש מעמך כעת דוקא. היה זה כידוע יחדו הסגולי שידע מסוד ה' ליראיו לשים תמיד את אצבעו על דופק הדור, הציבור, היחיד, ולאבחן מה דרוש לו ומה בדיוק דורשים עכשיו ממעל ממנו.

הרבה פעמים שמענו אותו חוזר על הגדרת הגאון מפוניבז' זצ"ל: איזהו דור יתום? כל שחסרים בו אנשים גדולים שיבינו את יעודו ותפקידו, באשר זה פשר המושג "יתום", אפילו יש לו סיפוק כל צרכיו חסר לו האב, חסר הלב שיבין לנפשו. היינו מהרהרים אז, אין הדור יתום שרבינו שרוי בתוכו, ומי כמוהו מבין. מי כמוהו לא החטיא כחוט השערה בקביעותיו ובתביעותיו הרוחניות הקולעות מן היחיד כרבים בזמן ובמקום הראוי. כמה נאים היו הדברים לַמי שאמרם, כשהזכיר את דברי האַלְשִׁיךְ הקדוש (בספרו "דוממות אֵל" לַתהיִלִּים) בפסוק "אִשֶּׁר פָּרִיו יִתֵּן בַּעֲתוֹ", שהכוונה לַאִישׁ צָדִיק אֲשֶׁר אִמְרוּ מִכוֹנֵינִים בדיוק לַפי צרכיהם הרוחניים שֶׁל בני זמנו, ואִין שׁוֹמְעִים אוֹתוֹ מדבר ענינים שאִין לָהֶם שׁיִיכוֹת לָאוֹתוֹ דּוֹר. מה מאד יפה פירשו חכמים: איזהו "הרב הדומה לַמֵּלָאךְ", כֶּל שׁתּוֹפֵם אוֹמְנוֹתוֹ שֶׁל מֵלָאךְ הממונה לַחֲבוֹת עַל קַדְדוֹ שֶׁל גִּבְעוֹל וּפְרַח בְּקִרְאוֹ אֵלָיו "גִּדְלָהּ, וכמה יאֲתֶה הגדרה זו לַבַּעַל "נתיבות שלום" אשר כל שורה מתוכו זוַעֲקֶת אֵלָינוּ: "גִּדְלָהּ".

בינו שנות דור ודור

שגור היה בפיו הכתוב "בינו שנות דור ודור". חייבים להבין את כל דור, ללמוד ולדעת מה יעודו, מה תפקידיו המיוחדים. שהרי שום דור אינו דומה למשנהו, לכל דור שליחות בפני עצמה, והבהירות בנקודה זו היא "יסוד החסידות ושוֹרש העבודה התמימה", כעין שכתב רמח"ל בנוגע לאיש היחיד. אם בכל דור כך, כל שכן בדור שאחרי השואה, ובדור תהפוכות כדורנו, דור של אורות וצללים משמשיך בעירבוביא.

כיון שהשקיף מבעד אספקלריא מאירה אל קלסתרו הרוחני של הדור, נגולו לעיניו המון היבטים מהותיים, גילויים מרהיבים ומעציבים כאחד, אשר שימשו רקע (בבחינת "ואילין מיליא יהון לַרְקִיעִיא") לתביעותיו מחד ולזירוזיו הממריצים מאידך. קול ה' הקורא מכל מאורע ומצב דיבר מתוך גרונו והניע אותו לתפוס בציצית ראשם של בני התקופה ולטלטלם בנעימה, אך בשפה ברורה, כלפי מעלה.

בחזונו המרקיע היטיב לראות את הגילויים המופלאים, חסד ההשגחה העליונה, כאשר מאפרות הכבשנים שבערו בשואה התנער וצמח עולם חדש שוקק חיים של תורה וחסידות, קם בישראל שבת הלוי, הנקודה היהודית התלקחה בהמוני שבים — כי הערה ה' רוח ממרום עליהם — או שמצוה חביבה של ישיבת ארץ ישראל קרמה שוב עור וגידים אחרי קרוב לאלפיים שנות שממון, הכל שלא כדרך הטבע. באוזניו הכרויות, אודנין דליבא, הקשיב לכרוז משמים הקורא "עת לבנות", פעמי משיח קרבים ובאים, "לא עת האסף המקנה", חבל לבזבז את השעה הגדולה על ההבל העולמי, ובמעופו הכביר הטביע את הכלל שצריך לנתב את הדור הזה: "תפשת מרובה

תביעתו הנצחית של

כ"ק מרן אדמו"ר

מסלונים זי"ע

בעל "נתיבות שלום"

מבני הדור והתקופה

■ במלאות 20 שנה

להסתלקותו:

ז' באב תש"ס-תש"פ

רבינו זי"ע בעידן חדוותא

תפשת, מועט לא תפשת", כי דור תהפוכות הוא.

הדיאגנוזה המרעידה שֶׁלו, כי הדור דַּנן סוֹבֵל מִכִּנְפֵי רוח מוקצצות, רדידות בהבנה, קטנות המוחין בהשגות, בשאיפות, בתביעת הנפש, היתה נקודת הזינוק שֶׁלו כשקרא "גירא בעיניך השמן" והזניק את כֹּל השומע לֹא לָקִים בנפשו "ויגבה לְבו בדרכי השם". האורות מאופֵל, הזורחים מִכֹּל פִּינה במציאות שֶׁל הדור הזה, מאותתים לֹא גִלּוֹי שְׂדוּקָא כַּעַת הזמן מוכשר לַנְּצוּרוֹת, כי רוצה ה' בעמו, ומה חבל שְׁנֵאֲחִיזִים בקטנות ומסתפקים במועטו. בנחישות מאִין כְּמוֹתֶה שְׂקֵד לְרוֹמֵם את המבט הרוחני שֶׁל העומדים בבית ה' בַּלִּילוֹת, בני העֲלִיָּה, וְלַהּוּדִיעַם את גְּבוּרוֹתֵיהֶם. היה תובע מהם בִּלְשׁוֹנוֹ שֶׁל הרבי ר' זוֹשָׁא מאַניפּוֹלִי זי"ע: כתוב בירמיה "מִה תוֹלִי מֵאֵד", פירוש, מדוע הנכם כֹּל כך מוֹלִלְוִלִים ומחוסרי עֵרֶךְ בְּעִנֵּי נַעֲמֻכָם ("פֶּאֶר וואָס ביסמט ביי זיך אזוי וואַלְוועל"). כיוצב דרש ופירש רבי זוֹשָׁא את הפסוק בַּמַּלְכִּים "מדוע אתה ככה

דֵּל בֶּן הַמֶּלֶךְ", הרי הנך בֶּן הַמֶּלֶךְ, ומדוע אתה ככה דֵּל בְּעִנֵּי נַעֲמֻךְ.

בַּצֵּלִיל אישי מיוחד התנגן מפי קדשו הַלָּחן הרוזינאי סְפּוּג הרוֹיִם והעמֻקוֹת: "רְבוּנָא דְכוֹלֵי עַלְמִין, מוֹחֵל אֵנִי לָךְ כֹּל העוֹלָם הוּא וְהַעוֹלָם הַבֵּא, וּבִלְבָד שְׁתְּרוּמָם וְתִשָּׂא רִאשָׁם שֶׁל בְּנֵיךְ רְחוּמֶיךָ, שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּבוּ עָלֶי חֵלֶד כְּבֹהֲמוֹת..."

ויגבה לבו בדרכי השם

שנה בשנה, כשהתקרבו הימים הנוראים, הזכיר הרבי שיש ארבע מדרגות בתשובה ואנו מחויבים בכולן. יש לעשות תשובה על מעשים לא טובים שעשינו בפועל, ויש לשוב ולתקן מדות ושרשים רעים אף שלא מצאו ביטוי בפועל (כדברי הרמ"מ מויטבסק זי"ע "מה לי שלא חטא האדם אם שורש החטא הוא הוא"), צריך לחזור בתשובה על מצוות ומעשׂט תורה ותפילה שלא קיימנו כדבעי צרופי סיגים. אך עיקר העיקרים — לשוב על התביעות הרוחניות של האדם מעצמו, שהיו אפסיות, על המעוף הנפשי שלו שהיה מצומצם וקצר אופקים, על מושגים עלובים ועל רמת חיים רוחנית ירודה שמצא בה את סיפוקו.

אף בכל ימות השנה היתה זו תביעתו הקבועה: אל תאמר "גדולות אתה מבקש", כי אכן "לגדולות הנך מתבקש". בנתיבות שסלל עבור מבקשי השם, המגמה העיקרית היא להעלותם אל הגבהים, ליצוק בהם את הכוחות להתנתק מן החמרנות הארצית השוצפת מלוא עולם ומושכת כלפי מטה, כדברי קהלת ברוח הבהמה. פעמים נשא את משלו: לאדם השרוי בקומת קרקע, אשר אפילו יטפס ויעלה על כסא ושולחן וכיו"ב עד שיגיע לשמי קורה, וכאילו השיג כבר את שיא הגובה שביכלתו להעפיל אליו, מכל מקום אינו מגיע לאדם אחר ששרוי בקומה מעליו. אף שהלה נמצא בתכלית הנמיכות, על הריצפה, הרי גבוה הוא יותר מן הראשון, כי זו מציאות שונה לגמרי, זו קומה עילית — וכן ברוחניות. המבט והתפיסה העילאיים משייכים את האדם לחטיבה עילית שהיא נבדלת ומרוממת ושונה לחלוטין מן הסוג המצוי של בני אנוש דלי השגה.

עבודת ה' מתוך צמצום הדעת, קטנות המוחין, היתה לגביו נקודת מטרה שיש ללחום כנגדה. נהג להזכיר את המשל המובא ב"חובות הלבבות": לאדם שמיום היוולדו היה כלוא בבית האסורים, מעולם לא יצא חוץ לכתליו, והיו כל מזונותיו מבית המלכות, עד שהתחיל לשבח ולגדל את המלך שכל הבור הוא שלו. גערו בו עבדי המלך: הלא שבחך גנאי הוא למלך, כי לא הבור הזה לבדו ממשלתו, כי אם תבל ומלואה. הנמשל: אדם העובד את ה' מתוך תפיסה מצומצמת בגדלותו ית"ש אין עבודתו אלא כגנאי ח"ו למלך.

והיה תומך יתדותיו בדברי מהר"נ מטשרנוביל זי"ע ב"מאור עינים": מה היה הקיטרוג במצרים על ישראל "הללו והללו עובדי עבודה זרה", כלום ניתן לחשוב בכלל שאותם בני קָל חי חטאו בעבודה זרה, חס וחלילה? אלא שעבדו את ה' בקטנות הדעת, בגלל היותם משוקעים במ"ט שערי טומאה לא היו מסוגלים להתרומם ולהתקרב אל הקב"ה, ועבודה כזו נקראת עבודה זרה. נמצא, הסיק מסקנתו, שיהודי אשר עבודתו לה' היא מתוך קטנות הדעת, בזמן שהיה לו לעבוד בהשגות גבוהות, כיאות לפני קל מלך גדול ונורא, הריהו עובדו בדרגה שהיא זרה לו, שהיא מבחינה מסוימת כעין עבודה זרה רח"ל — ועל זה ידוּו כל הדוויים.

אמנם, הטעים לא אחת, הכוונה היא להשגות שרוכשים מתוך יגיעה דוקא, יגיעה מעשית ועקבית בדרך של "מעשיו מרובין מחכמתו", ולא בהשכלה מופשטת קא עסקינן.

כתר יתנו קבוצי מטה

בכל הדורות היה קיים הקושי הזה, שיצה"ר מתאמץ לצמצם ההשגות, ועושה הכל כדי שהיהודי שאינו שומע לקולו לפחות יעבוד את ה' מתוך קטנות המוחין. אולם בדורנו, דרא בתראה, הגדיל לעשות. מלבד הקליפה של חומריות וגסות, זוהמה, ושאר מרעין בישין, העוטפת גם

כ' — תוספת לגליון ה**מודיע** ג' במנחם-אב תש"פ

רבינו ה'נתיבות שלום' זי"ע לעת עריכת משתה היין מורים תש"נ

רצוננו לראות את מלכנו

מחד גיסא היתה בשורה בפי הרבי, כאמור למעלה, שהדור הנוכחי אין כמוהו מסוגל. רמח"ל מבאר בקל"ח פתחי חכמה, כי זו מדת ההנהגה העליונה, אחרי עזירת גשמים מרובה יורדים גשמי ברכה בשפע, ולכן אחרי החורבן וההעדר בשואה אין ספק שנפתחו אוצרות חסד ואורה שצריך לנצלם. מאידך גיסא, כמי שהיטיב להכיר את תחלואי הדור, הבעיר בלב שומעיו את הדריכות למלחמה באויבנו הפנימיים. "המציאות היא כולה כנגדנו" שינן לאברכיו. הכוונה אינה רק להווי של הרחוב הטרף אלא גם להווי במעגל הפנימי של שומרי אמונים, שבלי משים מחליפין עיקר בטפל. מחפשים תחליף לנקודה היסודית, כי רואים שקשה מאד להשיגה, אבל החובה מוטלת עלינו להיאחז בנקודה ולא להרפות ממנה, עלינו לשאוף לחדש את נעורי היהדות הצרופה כקדם, כמו בדורות עברו דוקא, לא פחות ואפילו יותר, ומבלי לוותר. חבל לוותר ולהסתפק במועט, בתחליפים, קשה לתאר כמה מפסידים בדרך זו.

היה מעשה, סיפר בשיחה, במגיד מישרים ידוע שבא להיכלו של המגיד הגדול מהרד"ב ממזריטש זי"ע ושבט אצלו. כיבדו המגיד לאורח שיאמר דב"ת בשולחנו בליל ש"ק וכן עשה. הדבר חזר על עצמו גם למחרת בסעודת היום ובשלוש סעודות. אחרי שבת כשהתלמידים התפלאו בנוכחותו, מה ראה על ככה, אמר להם מהרד"ב: משל לאדם המבקש להיכנס בהיכל מלך, שאלוהו השרים בפרוודור מה שאלתך, אולי יוכלו להביאו על סיפוקן בחוץ, הציעו לו כשי שערן זהב והתפתה וחזר על עקבותיו. אילו היה עומד על שלו "רצוני, לראות פני המלך דוקא" היו נאלצים להכניסו. ובכן, רציתי להעניק לאורח השגות גבוהות, אם היה מתאפק שבת זו מלומר תורה היה זוכה, אך מה אעשה והוא בא על סיפוקו בשערן היפה...."

כהשלמה לסיפור נהג הרבי לומר, חלילה לנו להסתפק בתחליפים ובצעצועים, רצוננו לראות את מלכנו דוקא, איננו יכולים לוותר על השאיפה לזכות בקירבת אלקות, בליכטיגע שבתים, פייערדיגע דאוונענ'ס, להתנער מאבק עוה"ז ולחיות חיים רוחניים. כדוגמת אדם הדואה בכלי טיים לגבהים, מעל הערפילים, והוא משקיף על כל המשתרע למטה בארץ כאילו היו הבתים הגבוהים קוביות זעירות, והאנשים נראים בעיניו כנמלים, כך זקוק כל אחד מאתנו להתעלות לפרקים ולרומם את מבטו על פני החיים הארציים השפלים, שאינו כדאי להיאנח עליהם אפילו שבריר של אנחה אחת, וכל שכן לא להיסחף אחריהם. האיש המופקע מהשגות, אפילו הינו ברוח בטוב, כמוהו כרוכל זעיר שגם אחר יום עבודה ארוך ומייגע הרווח שנותר בידו זעום ואפסי, בעוד הסוחר האמיתי מרויח הון עתק בעסק גדול אחד, מה שהרוכל לא ירויח כל ימיו.

תוספת לגליון **המודיע** ג' במנחם-אב תש"פ – כ"א

הדרושים להגביר את הקדושה בעולם בבחינת "אתפש-מותא דמושה בכל דרא" ותהיה לנו סיעתא דשמיא כזאת שלא זכו לה בדורות קודמים — ובכלל שלא נבנו את מתנת המלך ולא נהיה כשומרים המאבדים מה שנותנים להם.

מרגלא בפומיה לפרש במאמרם ז"ל "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב", היו דורות שעניני תורה ועבודה התקיימו גם בפשרות, אך הדור שבן דוד יבוא בו מוכרח להיות בלי פשרות, או שיהודי יהיה כולו זכאי או ח"ו כולו חייב, כי הדור הזה קרוא לתקן תיקון גמור את פגם עץ הדעת שמהותו היתה עירוב טוב ורע, לכן באותו דור מוכרח להתברר אחת ולתמיד בלא שמץ עירוביאי, או זכאי או חייב. בהסתמך על כך לא נתן מנוחה לאנשיו ותבע מהם את המקסימום, את השיאים, הן בתורה, הן בעבודת שמים, במדות ובארחות חיים. כמטבעות לשון רוח המושג "שלימות משולשת". האדם קרוא להיות שלם עם בוראו, שלם עם חבריו, שלם עם עצמו — ואין לגרוע מכך כהוא זה. והעיקר: השאיפה, ההשתוקקות, הצמאון. אפילו כעת אינך בר הכי, אל תוותר על השאיפה, על חזון החיים. אל תניח לבעל דבר להקהות חלילה את רגשותיך.

היהדות מטיפה לענוה. החסידות חניכה לביטול הישות. שאול נשאל ה"יסוד העבודה" זי"ע בשעתו: כיצד יכולני להאמין שאני גרוע מכל, בעת שאני רואה את חברי נכשל בחטאים כהנה וכהנה? והשיב: משל לאדם רעב שלא בא אוכל לפיו שלושה ימים, ולצידו שרוי אדם שכבר לא אכל שבועה ימים, מדוע אין הראשון מסוגל לקלוט בשכלו שחברו סובל יותר ממנו? הוי אומר, מפני שאת רעבונו שלו הוא מרגיש בפועל ואת הרעב של חברו הוא רק יודע — והיא המדה גם בנוגע לענין הנזכר. יהודי שמרגיש כראוי כי חטא ל"ע אין לו בעיה לחוש את עצמו גרוע מכל.

עם חותנו כ"ק מרן אדמו"ר בעל ברכת אברהם זי"ע בחלוקת דמי חנוכה לילדי הת"ת

את עיגול האויר של כשרי ישראל, וציפרניה ננעצות אפילו בקודש הקדשים, עוד זאת היתה לדור שאבד את המצפן אל הפסגות.

מכמה בחינות אפשר אולי להעריך כי איכשר דרא, צמחו גדודי חסידים ואנשי מעשה למכביר, נתרבו לומדי תורה ונתעצם שבט הלוי, נשתכללו דקדוקי מצוות והידוריהן, העמיק הבירור בין "כולו זכאי" ל"כולו חייב" כיאות לדורו של משיח שאנו מקווים כי יתגלה במהרה בימינו. אבל, מאידך, מרובה הסתר פנים והעלטה הרוחנית כבדה, וימש חושך, יש יבשות בלב, היכן רעותא דליבא, הנפש צחיחה. הראב"ד כותב שהקב"ה אם כי הוא נעלם מעיני כל חי הריהו "נמצא בלבבות ונגלה במחשבות". היכן הם, איפוא, אוהבי ה' הדבקים בו ומוארים באורו. היכן יהודים של רזא דשבת, יהודים אשר ארשת פניהם קורנת כל כולה באושר אינסופי של "אתה בחרתנו", וניחותא אפרסמון של קדושה מיתמר ועולה מד' אמותיהם. היכן הרעבים והצמאים לדבר השם.

הרבי זי"ע, שהיה כעין ו' החיבור שגישר בין דורות קמאים ודורנו, כיון שבא לשבר את האוזן על הפער שנתהווה ביניהם, צייר לדוגמא: שחסידים הראשונים התפללו ועסקו בעבודת שמים כשלבם בוער באש שלהבת קה עד שהוכרחו לחפש עצות כיצד יכולים לצנן מעט את הלהבה של הסנה שאיננו אופל, בעוד שדורותינו זקוקים שיזרימו להם חמימות בלא הפוגה, אחרת הרגשות כקרח יקפאו כהרף עין. מצד שני לא פסק מלדרבן ולזרז את בני התקופה, כי דוקא בדור הזה של עקבתא דמשיחא יש יותר סיעתא דשמיא, ואדרבה, גדולי גדולים מדורות קודמים יתכן שלא היו יכולים להחזיק מעמד באויר הטמא של התקופה, בעוד שאנחנו קיבלנו כוחות מיוחדים שנוכל לשהות פה מבלי להיפגע.

משל המשיח בענין זה ה"בית אברהם" זי"ע: בכדי לייפות ולקשט את כתר המלך משלשלים בני אדם לעומק המכרות שיחצבו משם יהלומים. בור המחצב דחוס אדים חריפים וגאזים רעילים והאויר מחניק לאימה. בני הפמליא האצילים, אנשים מעורנים, מפונקים, לא יהיו מסוגלים לסבול אותו. לכן, מחוסר ברירה, מורידים שמה את הכורים, אנשים גסים ומוזוהמים, שביכולתם לעבוד בתנאי המקום — והם המה האנשים שבלעדיהם אין מציאות לשבץ את כתר המלך ביהלומיו. למעשה אלו מחרפים את נפשם במשימה זו, הסיכון רב, ואמנם ע"פ רוב בוחרים למלאכה זו אנשים שחייבו את ראשם למלך — אך דוקא בהם תלוי כבודו. הנמשל: הדור שלנו אינו נעלה מקודמיו, להיפך, אולם רק הוא מסוגל לחצוב את היהלומים הנחוצים לקשט בהם את כתר מלכותו ית"ש, וזאת כאשר ישלים את יעודו.

ה"בית אברהם" זי"ע שימש לו מצפן לאיזה כיוון יש לנתב את הדור הזה. בימיו של הבי"א היה מצב היהודים בגלות פולין איום ונורא, פעמים הרגישו כמה קשה לו לדבר אל נשברילב רצוצים כפי שדיבר, אך הוא לא ויתר והיה מפלח כליות ולב בתביעותיו הבלתי פוסקות להתרומם ולהתעלות. הוא היה הלוחם הגדול נגד "בעל ביתיות", היה דורש תמיד מאנשיו חיי הקרבה עד דכרוכה של נפש, ושלא ינחו אף לרגע את שאיפת החיים לרוחניות ולקירבת אלקים. מה היה הוא אומר, שאל ה"נתיבות שלום", בדורנו המסוגל לגדולות, המשווע בתנאים מצוינים שלא היו מנת חלקם של דורות עברו, דור בו יהודים רשאים ויכולים לעשות רצון אבינו שבשמים ביד רמה וללא שום הגבלות — אלו תביעות גדולות ועצומות היה מעמיד בפנינו! הלא אין ספק שהיה עוקר מתוכנו את האדישות, הקרירות, השיגרתיות, הנכונות להתפשר, הנטיה לדרוך במקום, והיה מסעיר את רוחנו בועקה גדולה ומרה כמו שזעק רבי אהרן הגדול זי"ע מקרלין אל האיש החוטא: "ביז ווען וועסט דו זיך ארום וואלגערן אויף דער וועלט".

זה לעומת זה עשה האלוקים

"כל המציאות של דורנו קוראת ותובעת גדולות ונצורות" היה אומר. ואם לחשך אדם וישאל, כלום בדור יורד כזה, שהכפירה והזוהמא מתפשטים בראש כל חוצות, יש עוד סיכוי להצמיח אנשים דבי עלאה? אף אתה עמוד והשב לו, מוטנך, הרי קבלה בדיני מצדיקי אמת שאין מציאות שתהיה בעולם קליפה כמו בלעם אלא אם יש כנגדו מסטרא דקדושה משה רבינו, וכשאר משרעיה לא יוכל להיות בלעם, כי זה לעומת זה עשה האלקים. ואם כן, מאחר שאנו רואים בעוה"ר את הבלעמי'ות במלוא עוזה, אין ספק שיש אתנו הכוחות

שב כדבעי, וזה שאמרו "נתן עיניו בו" פירוש בעצמו, להוסיף תשובה והיטהרות, ואז ממילא ומאליו נעשה שהוא גל של עצמות. והפטיר: כל עוד שהתהלך שחיק טמיא זה בעולמנו, היה בכך אות וקטרוג שאנחנו לא כשורה, אלמלי התעלינו כיאות לא היתה מציאות של קיום ל"קליפה" כזאת בהאי עלמא. עכשיו שנלכד ויבוער מן העולם ירווח לנו פורתא.

במשא שהשמיע בפומבי לפני כארבעים ושלוש שנה בקירוב, התייחס הרבי זי"ע למצב הדור בכללותו, שלכאורה הנו מלא סתירות: מחד גיסא רואים פריחה וגידול במחנה יראי השם — מאידך גיסא עדים אנו להידרדרות נוראה רח"ל בקרב החילוניים. מחד גיסא עולים ומוסיפים, מאידך גיסא שוקעים ומתנוונים, לאן מוביל אותנו תהליך מוזר זה? בהסתמכו על הרעיון שגרמו לעיל בהבנת מאמרו ז"ל "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב", הבהיר, שהתופעה האמורה כעין "תרתי דסתרי" היא מסימני הגאולה שתבוא באחרית הימים, בעת שיושלם הבירור של הטוב מן הרע. את הירידה הנוראה במחנה החילוני יש להבין בהשתחררות הרע משארית הטוב שהיתה מעורבת בו, הדור החייב הולך ונעשה "כולו חייב", ומכאן שהחובה מוטלת עכשיו עלינו לדאוג לכך שגם הדור הזכאי, שהוא המייצג את עצם פנימיות נשמת רוח ישראל, גם הוא יהיה "כולו זכאי" בלא שום סיגים, הטוב המוחלט.

אם ישאל איש, הוסיף, היכן צריך לרכז את עיקר עבודתו בקודש, בחזית החיצונית — מלחמה נגד מפירי תורה — או בחזית הפנימית? התשובה ברורה למדי. כי הנה אלה התועים רח"ל, הלוחמים בכל היקר והקדוש לישראל, מקיימין מצדם את ה"כולו חייב" בתכלית ההידורים, ורק אנחנו עדיין לא השכלנו לעמוד על הגובה הראוי, דהיינו, להיותנו "כולו זכאי" ממש. תפקידנו העיקרי הוא להשביח את הטוב שבתוכנו, את המחנה שלנו, שהינו כלל ישראל האמיתי, שיהיה כולו טוב בלא שמץ של תערובת זרה ח"ו.

לגיזנו של מלך

כדי להגדיר נכונה את תפקיד הדור הזה, הפטיר אז, מתאימים מאד דברי המגיד הקדוש מקו"ניץ זי"ע: משל למלך אשר אוכלוסי המדינה מרדו בו, והוא עציבו קמי מלכא, קמה כת קטנה אחת ונשבעו אמונים למלך להיות נאמנים לו עד טיפת דמם האחרונה — אין לתאר את גודל השמחה ונחת רוח שגרמו למלך בשבועתם זו. אם בימים רגילים לא היתה לכת כ"כ קטנה חשיבות בעיניו, הנה בימי חירום ומרי אין ערוך לשבועתם, והיא האתחלתא של הישועה.

אם כן, איפוא, זה יעודנו ותפקידנו בתקופה הנוכחית. אם רואים שאוכלוסי המדינה מרדו במלך מלכי המלכים, הבה נהיה אנחנו ה"כת קטנה", "שבט הלוי", "לגיזנו של מלך", אשר נשבע לו אמונים עד טיפת דמנו האחרונה. לא זה תפקידנו ללחום במורדים ולהכניעם, כי אם בעיקר לחשל את השורות במעגל הפנימי של הכת הקטנה, ולדאוג שתהיה חזקה ובריאה ברוחה, ללא שמץ של תערובת פסולה. אם רואים ב"ה כי הכת קטנה שלנו משגשגת ומצליחה, יאה זה סימן בידינו כי זו חובתנו, לחזק ולהאדיר אותה, עד כי מעט מן האור שלה ידחה הרבה מן החושך, ועד שנזכה מהרה לאור חדש על ציון יאיר.

אלה וכאלה היו הנגזרות, הגיזים שהפכו לאבוקות, אשר הקרין סביבו הרב הדומה למלאך, שדיכא ללא הפוגה על קדקוד אנשיו, אף כי במקל נוגם, אך תמיד בקריאה של זירוז: "גדלו", "ברחו לכם מפני קטנות המוחין", "הבו גודל". עשרים השנים הגדולים שחלפו בינתיים לא הקדו את חיוניות הדברים ועספים מתיקונם. יאה רעוא שנוכח ללכת באורחותיו, וזכותו הגדולה תעמוד לנו ולכל ישראל.

בשולחן הטהור בהושענא רבא. לימינו גיסיו הרה"ח ר' שמואל ור' דוד וינברג ז"ל לשמאלו בנו אדמו"ר שליט"א

בעת חלוקת הלעקאך עריוכ"פ תשנ"ה

רחב אופקים של איש הפסגות.

נהינא, כאשר נלכד צורר היהודים אייכמן ימ"ש לפני יותר מ־60 שנה, חפצנו לשמוע כיצד מתייחסים למאורע כזה בהשקפה יהודית צרופה. פתח הרבי ואמר: מצינו בגמרא, כשיצא רשב"י מן המערה ופגש ביהודה בן-גרים, אמר, עדיין יש לזה בעולם? נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות. ולכאורה תמוה, הלא בדרך כלל הצדיק רוצה בטובת כל הברואים, אפילו המה רשעים? אלא, כפי שיישב הצדיק מרוזין זי"ע, שרשב"י כשנתפס למלכות תלה הגורם בעצמו, כמו שכתוב "תיסרך רעתך", ונחבא במערה שם עשה תשובה בדביקות עילאה. אח"כ כשיצא וראה שעדיין זה קיים, תלה שוב החסרון בעצמו שעוד לא

מדו דברו בענין ביטול הישות, שתפס מקום במישנתו כעיקר שאי אפשר בלעדיו, הגדיר בכך את ההבדלים בין דורות עברו לדורנו. אלו שני סוגי אנשים. אתה מוצא בבני אדם מי שלומד ומתפלל וידיו עסקניות בהרבה מצוות ומעשים טובים, אבל הישות שלו חיה וקיימת, ולעניינו החומריים שמור מקום כבוד. לעומתו האיש שדיכא לחלוטין את אנוכיותו, או שמלכתחילה לא נולד עמה, הלא נכנס לפני ולפנים אצל המלך ואין לו בעולמו כי אם את ה' אלקיו. הכרתי יהודים, סיפר, שאם היית נותן ס"ת בידו ושואל האם ישבע שהוא הגרוע מכל, היה קופץ מיד ונשבע ללא היסוסים, כי היה באמת אין ואפס בעיני עצמו. לא כן בני דורנו, אם תתן לאי מי ס"ת שישבע כנ"ל בודאי מרוב יר"ש יתחיל לשקול בדעתו אם אין זו ח"ו שבועה לבטלה. שבועת שוא.

כסניגורין של ישראל, הסביר, שבדור הקודם כשתנאי החיים הקשים בגלות עזרו לאיש יהודי להרגיש כי פה אינו מקומו, החיים האמיתיים אינם כאן, היה מוצא יותר בקלות את הנתיב לחיים האמיתיים: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ". הרקע להשתוקקות מסוג "צמאה נפשי לאלקים" היה פרוש לרגליו ובעל נפש זכה היטיב להשיגה. אפילו לא זכה לדרגת האהבה הראויה שכותב הרמב"ם בהלכות תשובה, אהבת הבורא במיטבה, מכל מקום ראה אותה כמחוז חפצו, ונפשו כלתה מרוב געגועים לשכינתא דאיהי בגלותא. ערגון כזה, בצירוף רגש האפסיות ושכרון הלב, עידן את בעליו והמשך על נפשו קדושה ורוממות. לא כן בדור חלוש שנכמרו רחמי המקום עליו, ותנאי החיים המשופרים ב"ה עלולים לקפח ממנו את התחושה כי לא אלו החיים האמיתיים, אין לו את הרקע והלחצים שיועילו לגרש ממנו את הישות והאנוכיות, חסר לו הלב הנשבר — וגחלילי נפשו עוממות.

הבירור הגמור מתקיים בתקופתנו

היין המשכר, כידוע, שוקט על שמריו. הצמחים מתמשכים לעבר השמש. זה סוד הצמיחה המתמדת. התובענות הבלתי פוסקת מעצמנו, תובענות מעולם הבנין, אף היא תוריהכר לגדולה מוסיפה והולכת שאין לה קץ. מבית מדרשו של רבי משה מידנר זצ"ל עברה אליו המורשה להסתכל על כל מאורע בעולם שנה נפש במבט

"כל המציאות של דורנו קוראת ותובעת גדולות ונצורות" היה אומר. ואם לחשך אדם וישאל, כלום בדור ירוד כזה, שהכפירה והזהמא מתפשטים בראש כל חוצות, יש עוד סיכוי להצמיח אנשים דבי עילאה? אף אתה עמוד והשב לו, מטונך, הרי קבלה בידינו מצדיקי אמת שאין מציאות שתהיה בעולם קליפה כמו בלעם אלא אם יש כנגדו מסטרא דקדושה משה רבינו, וכשאין משרע"ה לא יכול להיות בלעם, כי זה לעומת זה עשה האלקים

איש סחו אחריו ה' הוא האלוקים

ארבעה מחשובי תלמידיו של כ"ק מרן אדמו"ר מסלונים זי"ע

בעל ה'נתיבות שלום' – מעלים זכרונות הוד מהשנים הרבות

בהן זכו להתאבק בעפר רגליו, ולשתות בצמא את דבריו.

בגעגועים עזים למורם ורבים פותחים אוצרותיהם לרגל

מלאות עשרים שנה מהסתלקותו לגנזי מרומים: ז' אב תש"ס – תש"פ

נחמן דרקסלר

עשרים שנה, שנות דור, עברו מאז היום בו עלה ונתעלה מרן אדמו"ר מסלונים זי"ע לגנזי מרומים. רב פעלים מקבציאל היה רבינו הגדול, שליח ההשגחה העליונה להבעיר את הלפיד שחישב להיכבות בשנות ראינו רעה, ולהעבירו בשלמותו וטהרתו לארץ ישראל. כשליח המוסר נפשו עבור שליחותו, עמד על יד אמת הבניין במשך שבעים שנה, ובנה חרבות עולם בכחינת הכתוב "בָּנֵנוּ מִמֶּךָ חֲרֻבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוּמָם", קומם את חסידות סלונים אשר כמעט וכלתה בעשן הכבשים, ועשה שלא תשתכת תורתם של רבותיו הק' זי"ע אשר האירו לארץ ולדורים בלכותי' בקוברין ובסלונים במשך מאה וחמישים שנה טרם החורבן הנורא.

רבינו העמיד תלמידים הרבה, האיר את מוחם וליבם, עיצב את דמותם, והגביה את השגותיהם באהבת ה' ויראתו, ביראת שמים צרופה, בחסידות ובקדושת שבת ויו"ט. הוא נטע בהם דעת, זרע אמונה, והשלים מידותיהם. תלמידיו הרבים – אלו שזכו להיות מקושרים להאי עיר וקייש, היו דבוקים בו בלב ונפש, הם חשים ומעידים שכל מה שיש להם, הכל ממנו ומכחו של אותו זקן, כל מסלול חייהם נע סביב דמותו של הרבי זי"ע אשר היה עבורם אב ואם, ונשא אותם בחיקו כנשוא האומן את היונק ועוד יותר.

איה הקולמוס שיוכל לתאר את הקשר בין תלמיד לרבו, ואיה הגוויל אשר אל תוכו ניתן לשרטט את האהבה העזה בין חסיד למאור עיניו, אשר הביאו לחיי העולם הבא בעודו בעולם הזה, הוציא את כוחותיו החבויים מן הכח אל הפועל, והזקיף את גור למען יעמוד איתן במלחמת היצר ויוכל לו.

לרגל יומא דהילולא העשרים של רבינו, בקשנו בחשש מה מארבעה מתלמידיו לשבת יחד, ולשמוע מהם, כנכנס לחנותו של בשם, על רבינו זי"ע, על דרכו בחינוך, על פעליו, על קצות דרכיו בעבודתו את ה' ית', ועל הקשר בין הרבי לתלמידיו. היו שנתנו מלשבת ולספר, הם אמרו שהקשר מדי פנימי ועמוק כדי לחשוף אותו, אבל לבסוף נתנו הסכמתם, לאחר שהבינו את חשיבות הדברים, במיוחד עבור הדור הצעיר שגדל רק על 'תא שמע' ולא על 'תא חזי'.

● ● ●

מה אומר, זו היתה חוויה שלא מעלמא הדין, לאו דווקא הדיבורים היו העיקר, אלא המראה, המראה המיוחד כיצד יושב חסיד ומדבר על רבו, כיצד יושב תלמיד מובהק ומעלה זכרונות על עטרת ראשו. הסערה הרגשית, הרעד בדיבור, והאור הניצת בעיניים. האנחות בין משפט

למשפט, ובעיקר השתיקות. אלו היו שתיקות שמספרות יותר מהכל, על הארי החי, ועל הבאר הזך והטהור שממנו זכו לרוות את צימאונם במשך עשרות שנים. הרבי זי"ע עצמו היה מספר על ההילולות שישבו במחיצתו של הגה"ק רבי משה מידנר זי"ע, רק לראותו כיצד יושב בסעודת ההילולא של רבו, היה זה לימוד מיוחד בדבקות לחכמים – היה חוזר הרבי. – עלה בדעתנו ציטוט הנ"ל שעה שישבנו בקרבת תלמידיו. צמד המילים 'אי אפשר לתאר' חזר על עצמו במהלך השיחה פעמים רבות.

צדיקים במיתתן קרויים חיים, הקשר העז ששרר בין הרבי למקושריו, איננו יכול להתכחות עם השנים, אולי אפילו להיפך, ככל שהשנים נוקפות, כבניין המביטים בו ממרחק, הזוהר והיופי רק הולך וגובר.

הם לא נגעו במהלך השיחה, בפעליו העצומים של הרבי למען הכלל, בהיותו שותף פעיל בכל ההחלטות הרות הגורל יחד עם גדולי ישראל זי"ע כל השנים, הם לא הזכירו כמעט את קשריו המסועפים עם צדיקי הדור הקודם, בעוד הרבה דברים הם לא נגעו, הם דברו יותר על הקשר החי והקרוב לרבי, על הגדילה בצילו של המלאך שכל הזמן דאג להטות לבבותיהם ומוחם לאביהם שבשמים, ועל הקשר הקרוב עמו זי"ע שדי היה במבט לחולל מהפכות כבירות.

הם גם לא דברו בצורה מסודרת, הסיפורים והאמרות קלחו ללא סדר מסוים, העדפנו לא לתחום אותם, כדי שהזכרונות יציפו את מוחם ללא הפרעה וללא ניתוב.

וזאת למודעי, לא התיימרנו להקיף את דמותו של הרבי זי"ע. אין לאנשים כערכנו היכולת לגעת ולו בקצות דרכיו, בוודאי לא להקיף את חייו הנהדרים בקודש. אף

הרבי זי"ע

בנקודות שנגענו הבאנו רק זעיר פה זעיר שם, מעט מן המעט ממה שעלה בזכרונם של המרואיינים הכבודים שעה שישבנו יחדיו לקראת יומא דהילולא העשרים. הבאנו חלקים עיקריים מהשיחה עם ארבעה תלמידים קרובים, ה"ה חתנו הגה"ח רבי ישראל קופלצוביץ שליט"א. הגה"ח רבי שרגא מנכביץ שליט"א. הגה"ח רבי משה קסנאניץ שליט"א, ואחינו שזכה אף לשמש בקודש הגה"ח רבי מרדכי ברי"ש וינברג שליט"א. בתקווה שירוממו את הקוראים טפח מעל הקרקע, ובעתירה שזכותו הגדולה תגן עלינו ועל כל ישראל.

● ● ●

לפני הכל אומר לנו הרב"ג הגה"ח רבי ישראל שליט"א כהקדמה "ישנו פחד

עם בנו מ"מ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מסוים שאפחית בהספדו של חכם, ה"ה חמי מרן אדמו"ר זי"ע. אספר בענין זה שלאחר הפטירה של הגאון בעל היחזון יחזקאל' רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, בא אל רבינו – שהיתה לו קרבה גדולה עמו – בנו של הגר"י כשהוא מצויד בטייפ כפי שהיה בשנים ההם, ומגלה רצונו שרבינו יספר עובדות על אביו משום שידע על ההיכרות ביניהם. הרבי אמר לו בין הדברים שיש ש"ך שאומר שמותר להגזים בהספד, להגזים בהספדו של חכם מותר אמר לו הרבי, אבל להפחית אסור ויש להיזהר בזה מאוד. כמה שאדבר, אומר רבי ישראל, נראה שיהיה 'פחות'. כמה שמדברים על הרבי ישנו איתה שהוא חיל ורעדה שנפחות ממעלותיו.

ברצוני לפתוח עם כמה נקודות מתולדות חייו בהיותו צעיר, אומר רבי מרדכי וינברג. "הרבי, כידוע היה נחשב הבחיר בבישיבת חסידי סלונים 'תורת חסד' בברנוביץ' והתרועע תמיד יחד עם האריות שבחבורה, בשבתות החורף היה פעמים רבות יושב בלי ש"ק לפני ה'שבת-אחים' ולומד ללא הפסק חמש שעות.

ביתו של אביו הגה"ח הק' רבי משה אברהם ברזובסקי הי"ד היה בית של נסיכי אדם, רבות היה אומר שהוא מנסה להיזכר בקול של אמו הצדקנית מרת צביה הי"ד ולא מצליח, משום שאף פעם לא הרימה את קולה. כשאמו היתה צריכה להיכנס לחדר לימודו של אביו רבי משה אברהם הי"ד, היתה נוקשת ומגששת לפניו את ארוחתו, כל הנהגותיהם היו באצילות בלתי רגילה.

בשנת תרצ"ה עלה לאר"י. פעם שמעתי ממנו שברוך כלל העבר וההווה של האדם משמשין בערוביאי, הוא לא יודע להצביע על זמן מיוחד ולומר עתה מתחיל דף חדש בחייו, עתה היא תקופה חדשה. אבל באותו זמן כשנסע בספינה לארץ, הרגיש שעתה מתחיל פרק חדש בחייו, וכל העבר שלו נשאר בחו"ל. הוא ישב על הסיפון שעות ארוכות כשמחשבותיו משוטטות. בספינה היו כאלף יהודים שעלו ארצה ובתוכם חלוצים, וכשהתגלה לנגד עיניהם הר הכרמל ברקע, כולם כאחד יחד החלו לשיר בהתרגשות את הניגון המקובל היום על המילים 'אשרינו מה טוב חלקנו', הוא מאוד חיבב את הניגון הזה ובפרט לאחר ששמע את חסידי קרלין מנגנים אותו במירון, ולא באקראי היו נוהגים כל הציבור ללוותו עם הניגון הזה בשמחת תורה בערב היום, לאחר הקידוש.

השינוי מברנוביץ' עיר מולדתו לעיה"ק טבריה לא הגיע לו כל כך בנקל, פעם תאר לי את מעמד החופה שלו, שהיתה ליד השטיבל של חסידי סלונים. החדר ייחוד היה ב'חיידר' במרחק לא גדול, והיו צריכים ללכת לשם כברת דרך, באמצע הדרך נוער ערבי זרקו עליהם אבנים... תאר

לעצמך את הקושי. אבל הוא לא נתן לקשיים לשבור את רוחו. לאחר נישואיו בכל יום ג' היה מארגן 'שבת אחים' לאברכים בטבריה, הוא ממש היה מוציא אותם מהבתים. פעם נקש על דלתו של אחד האברכים ושמע את זוגתו אומרת שהילדים עדיין לא נרדמים ועוד מעט יבוא האבךך השחרחר ויוציא אותך מהבית, הוא כמוכן לא רצה להפריע למלאכת השכבת הילדים, והלך מהמקום.

פעם חזר באזני מה שאמר הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע בסוף ימיו, שהימים שנראים לו הימים החשובים בחייו, כשמביט עליהם עתה, רואה אותם כמאירים ביותר. הוא הוסיף שגם הוא נותן מבטו על כל שנותיו, ומודה לה' בכל לב גם על אלו הימים שנראו חשובים, משום שעתה נראים הם מאירים ביותר.

בשנת ת"ש הוצע לו לשמש כראש ישיבת חב"ד בתל-אביב, הוא הגיע למקום ובקשו ממנו להכין שיעור בכדי להתרשם מיכולותיו. בקרבת מקום היתה ספריית הרמב"ם, במשך שעותיים ישב שם והכין שיעור, ואכן מאוד נשא השיעור חן בעיניהם וקיבלו אותו לשמש כראש הישיבה. פעם סיפר שבסמוך לישיבה בשכונת התימנים היו קבוצת בעלי בתים יושבים ולומדים בביהמ"ד, וכשהתקשו בדברי התוס' באו לשאול אותו, הוא התעניין מה לא מובן להם וקרא את הדברים מחדש, ומעצם הקריאה של דברי התוס' נתבאר להם כל מה שהוקשה....

בזכות מה הצלחתי, שאל הרבי כשגולל קווים מחייו הנאדרים בקודש, "בזכות שהלכתי עם כולם בחסד באהבה וברחמים", ופרץ בבכי.

מה הביא אתכם ללמוד בישיבת בית אברהם, שא"נ את רבי שרגא מננבויים:

אבי ז"ל היה חסיד גור והסתופף בצלו של מרן אדמו"ר מגור בעל הבית ישראל זי"ע. בשנת תשכ"ה סיימתי את לימודי בחיידר של בעלזא בת"א והייתי אמור לעלות לישיבה, אבל היות ובבעלזא סיימו את מחזור הלימודים בתקופה ההיא בחודש ניסן, אף ישיבה לא רצתה לקבל אותי. בחוה"מ פסח עלינו לירושלים להיכנס לרבי הבית ישראל זי"ע ולשאול אותו כדת מה לעשות, כשהגענו לרח' רלב"ח אנו רואים את כ"ק מרן אדמו"ר בעל ה'ברכת אברהם' זי"ע יחד עם חתנו הרבי ה'נתיבות שלום' זי"ע ואחיו רבי וועלוועל כרוובסקי זצ"ל יוצאים מביקור חג אצל הרבי מגור. אבא שלי דיבר עמהם כמה מילים, ולאחר שנפרדו, אמר לי אבא שאולי אכנס לישיבת סלונים. כשנכנסנו לרבי הבית ישראל מגור זי"ע אבי סיפר לו על הבעיה שנוצרה, ואמר לו מה שעלה בדעתו אולי להכניס אותי לסלונים, זייער גליך' היתה תשובת הרבי מגור. מיד כשיצאנו מחדרו הק' יצרנו קשר עם הרה"ח רבי דוד וינברג זצ"ל בן הברכת אברהם זי"ע שהיה מנהל הישיבה, לאחר מכן נבחנתי אצל המשגיח רבי נח וינברג זצ"ל ובתחילת זמן קיץ נכנסתי ללמוד בישיבת בית אברהם.

בקשנו אם אפשר להעביר לקוראים מוזכרונותיכם מעת ללמדתם בישיבת בית אברהם, סמוכים על שולחנו של הרבי זי"ע.

רבי ישראל: הגעתי ללמוד בישיבה בשנת תש"ל, הרבי מאוד קרב אותי ואמר לי שאם אני צריך משהו אני מוזמן לבוא אליו בכל עת. באופן כללי פעמים רבות כשהיה פוגש בי היה שואל ומתעניין. לאחר שנכנסתי לישיבה אמרתי לו שאני רוצה שיבאר לי מה חידשה ה'חסידות', הרי לדעת ללמוד כראוי מסייעים המגשי"ם ואנשי הצוות, אבל אני רוצה לדעת גם מה זה חסידות, הרי באתי לישיבה חסידית אמרתי לרבי. הוא שמע

רבינו זי"ע עם חדב"נ הגה"ח רבי ישראל קופילוביץ שליט"א

והלכנו בדרך חזור לישיבה, אמר לי שהתחדש לו לאחרונה חידוש בענין מצות אמונה: יש בתורה ב' חלקים א. חלק מצוות מעשיות, עשה ולא תעשה, שבהם המבחן האם קיים היהודי את המצוה או לא היינו האם אכל מצה או לא אכל מצה וכדו' ב. מצוות שהם חובות הלבבות כמו אמונה יראת ה' אהבת ה' וכו'. שבהם המבחן אם יהודי קיים את המצוה היינו לא אם הוא מאמין ואוהב את ה' וכו', אלא האם הוא עמל ומתייגע לחזק את האמונה והיראה, וגם אם הוא מאמין כדבעי — אם אינו עמל לחזק את האמונה יותר ויותר, אינו מקיים את המצוה. כמו כן מי שיש לו חלילה ספיקות בענייני האמונה אבל הוא עמל ומתייגע לחזק את אמונתו, הוא מקיים בזה את המצוה, משום שזה מה שצונו ה'. הוא אמר לי באותה העת שהוא לא אומר זאת עדיין בציבור, אבל ביחידות הוא כבר יכול לומר את זה. לאחר שנה הוא אמר את זה בשמוע"ס. מזה למדתי שכל חידוש של הרבי זי"ע הוא אמר אך ורק כשחש שהגיעה השעה של החידוש להאמר. מוסיף לנו ר' שרגא — הוא לא דיבר עמי על התקשרות לצדיקים וכדו', אבל ברגע שקלטתי את העומק שבדברים הללו, באופן טבעי נקשרתי אליו בלב ונפש.

כשמזכירים את הרבי, אי אפשר בלי להזכיר את השיעורים הכלליים שזכינו לשמוע מפיו בעת לומדינו בישיבה — כל בחור צעיר כמבוגר יצא מהשיעור עם הבנה טובה מאוד, זו היתה חוויה בלתי נשכחת, בשיעוריו העמוקים והבהירים חשו כולם שהמוח נפתח, ועד היום שאני מעיץ בשיעוריו המודפסים אני מרגיש שהמוח והעיניים מאירים בהבנת התורה. השיעורים כלליים התקיימו ביום ה' אחה"צ והיה זה בשבילנו הכנה רבתית

רבי מרדכי בר"ש וינברג בשיחה עם הרבי זי"ע

לשבת קודש הממשמשת ובאה. הרבי זי"ע היה מרים את האישיות של תלמידיו. פעם לפני שהתאספנו קבוצה של בחורים ל'שבת אחים' הוא כתב לי בפתק את התכנית לקראת האספה בזה הלשון: "התכנית להרים את האישיות בענייני מוח ולב ואיברים", ישבנו הרבה שעות ללמוד את הדברים הקצרים שכתב לנו, הוא נתן לנו חומר למחשבה לכל החיים, מטרת חיים — להרים את האישיות.

רבי משה קספֿלניץ: היה מאוד בולט הענין כיצד הרבי זי"ע ממרום שבתו ומעמדו, שידענו שראשו היה בשמים ממעל, בכל אופן ירד מן ההר אל העם, והתייחס לכל מצוקה של בחור ושמע את כל הלבטים, זה היה כח עצום. כשהייתי בתקופת השידוכים, בימי בין הזמנים הסתובבתי באחד הלילות בחצר הישיבה הלון ושוב וראשי שקוע במחשבות, לפתע אני שומע את קולו של הרבי קורא לכיווני "משה מה אתה כ"כ פארטראכט", זה היה משוה מיוחד...

ר' מרדכי: "כמה פעמים אמר לי שאני כבר דור שני של תלמידיו, אבי הרה"ח רבי שמואל זצ"ל, בן זקני מרן הברכת אברהם זי"ע היה כרוך אחריו ביותר מאז שעלה ארצה, כאשר היה בחור בן ט"ז, הוא היה אומר עליו שהוא החסיד הראשון שלו. בכלל קשה לתאר עד כמה גיסיו היו קשורים אליו בלו"ג, הרי חמיו מרן הברכת אברהם זי"ע הפקיד בידי את החינוך של ילדיו."

ישנה אמרה נפוצה שאם התלמיד קרוב משפחה של הרב, או גבאי מבאי ביתו, או בן ארץ ישראל קשה לו להתבטל לרבו לחלוטין, לי היו את כל שלושת הדברים, ובכל אופן התבטלנו אליו בלב ונפש, אשרינו שזכינו.

שמעתי מהגאון רבי מיכאל זיגבר שליט"א שלאחר שהרבי הסתלק לאנו מרומים, הגיע לנחם את אדמו"ר שליט"א ואמר לו שהאבילות היא על אבא ולא רק על רבי, גם אתם חשתם כך?

חתנו רבי ישראל: המסירות שלו לתלמידים היתה באופן בלתי רגיל: יהודי לא מחסידי סלונים רצה לראות בחור שהוצע לו עבור שידוך לבתו מיישיבת בית אברהם, האב עלה לבית ראש הישיבה, הרבי זי"ע, ודיבר עמו. הרבי אמר לו שהבחור איננו כרגע ועוד שעתיים הוא יגיע, משום שכל שבוע הוא הולך בשעות אלו לאחותו להעביר בגדים הזקוקים לכיכוס. לאחר שעתיים עלה הבחור לבית הרבי, ולפני הפגישה עם השווער לעתיד, הבריש לו הרבי את הכובע, וביקש מהרבנית שתתפור את החליפה במקום הצריך תיקון.

אחד הבחורים סבל ממחלה מולדת לא פשוטה, והיה צריך לקחת סיורפ בכל יום פעמיים, תרופה זו היתה צריכה להישמר במקרר, והיכן הניח את התרופה? כמוכן בבית הרבי ראש הישיבה דאז, וכל יום היה דופק פעמיים בביתו של הרבי לקחת את התרופה מהמקרר. לאחד הבחורים היה זיהום חמור ברגל ולא ידע אם עליו לשתות שיעורים ביום הכיפורים, הרבי, שעבר יו"כ היה אצלו מהימים הנשגבים בשנה, עלה אליו לחדרו ובדק היטב את רגלו המזוהמת, ופסק את אשר פסק.

הוא היה ממש אבא שלנו, אומר ר' ישראל, בערב יום הק' טרם נכנס לתפילת 'כל נדרי' המתנו לו שני בחורים מחוץ לביתו, וכשיצא להיכל ביהמ"ד אמרנו לו שהיות ונהוג שהאב מברך את בניו טרם התקדש היום, גם אנו רוצים ממנו ברכה, ואכן זכינו לקבל ממנו ברכה, הרגשנו ממש בנים, בכל דבר ודבר שיתפנו אותו והתייעצנו עמו.

הוא היה אומר שבלילות הוא הולך לישון כשהוא חושב על סוגיא בלימוד, ויש לילות

שהולך לישון עם סוגיא של 'בחור' שעליו הוא חושב. פשוט היה חושב על בחורים כלילות כיצד אפשר להעלות אותם. פעמים רבות היה בא בבוקר לבחור ואומר לו "דער נאכט דו האסט מיר גישטערט שלאפן" [הלילה הפרעת לי לישון]. הוא חשב עליו ורקם במוחו תכניות שלמות עבור הבחור שנלקח כ'סוגיא'. אברך יותר צעיר ששנות בחורו כבר היו בערוב ימיו של הרבי, גם כן אמר לי שהרבי אמר לו ככה, אפי' בשנותיו האחרונות לקח את הבחורים כ'סוגיא'.

ר' מרדכי וינברג: נכנסתי לשיבה כשהייתי בגיל שנים עשרה וחצי, לא הייתי בחור קל... באחד מימי החנוכה לאחר מעריב הנה אני רואה שהרבי קורא לי, נהיה לי לא טוב, התחלתי להעביר במוחי מה עשיתי היום... התקרבתי אליו והוא החל ללכת ללא להוציא מלה אחת מפיו, הוא ירד את המדרגות ולא הבנתי מה הוא רוצה, הוא לא דיבר עמי מלה. כשהגיע למקום מוסתר שאף אחד לא נראה באופן, הוציא הרבי את ארנקו והביא לי שטר של חמש לירות, נתן לי את הכסף ואמר "דאס איז חנוכה געלט". שתדע לך אומר רבי מרדכי בהתרגשות שהוא קנה אותי לכל החיים, וזה לא הכסף, אלא המסר שהוא רצה להעביר לי, הוא שידר לי שאני מוצא חן בעיניו כפי שאני.

אם מדברים על דאגתו לכל יחיד, עולה בזכרוני מעשה: אקדים ואומר שנים רבות בליל ערב יו"ט היה הרבי מוסר שיחת הכנה לקראת החג. תקופה מסוימת למדתי חברותא עם בחור שהיו לו משברים גדולים, באיזשהו שלב כבר לא הייתי מסוגל ללמוד עמו, וכששמע האב שני מתכוון להפסיק את הלימוד המשותף, ביקש מהרבי שידבר עמי שאסכים להמשיך. בליל ערב חג שבועות לאחר השיחה פגש בי הרבי, וסיפר לי את הסיפור עם הרה"ק הרמ"מ מוויטבסק זי"ע שמאן דהוא ביקש ממנו המלצה, ומטעם הכמוס עמו סירב לתת לו. אמנם כשהגיע ערב שבועות קרא לו ונתן לו את ההמלצה המבוקשת, והסביר את מעשהו בכך, שלא מצא במה להכנס לחג הקדוש כי אם בזה שיעשה טובה ליהודי. לאחר שסיפר לי הרבי את הסיפור אמר לי: "מוטי, תמשיך ללמוד עמו ולשנינו יהיה עם מה להיכנס ליו"ט".

רצייתי לספר עוד סיפור ששמעתי מהרבי — בענין התקשרות לצדיקים, הרי יושבים אנו ומדברים על הקשר שהיה לנו עמו ודבריהם הם זיכרונם:

בהיותו פעם להבראה בפנסיון רייך בבית הכרם בירושלים, שהה שם גם הגר"י כהנא הרב מפוניבז' זקוק"ל. כשישב לארוחת הבוקר שאל אותו הגר"י: סלונמער ראש ישיבה, אני רוצה לשאול אותך שאלה, יהודי תלמיד חכם שקם בבוקר מוקדם וטובל במקוה ולומד שיעור גמרא לפני התפילה, ואחר כך מעיין בספרי מוסר, ומתפלל כמנהג מעות ככוונה הרצויה, וכך בהמשך היום נושא ונותן באמונה ומקפיד על קלה כבחמורה, לשם מה זקוק הוא לרבי? ענה לו הרבי שאין בבריאה דבר הנולד ללא משפיע ומקבל, ואפי' צמחי השדה זקוקים לקבלת המטר וללא זה הם לא יצמיחו. כך ישנם אורות והשגות גבוהות בעבודת ה' שאי אפשר להגיע אליהם ללא התקשרות לרבי. לאחר כמה שעות כשישב יחד לארוחת הצהריים אמר לו הגר"י כהנא: "יש"כ על הרעיונות העשירים ששמעתי ממך הבוקר".

הוסיף הגר"י לשאול את הרבי שאולי חי הוא בטעות כל השנים הרי הוא ללא רבי. ועל כך אמר לו הרבי שהרי עברו כבר עשרים וחמש שנה מאז פטירת מנא החפץ חיים זי"ע ובכל שאלה העומדת לפניכם אומרים אתם 'החפץ חיים היה עונה כן וכן', והלא זהו נקרא התקשרות, הרי קשורים אתם לרבכם ויונקים ממנו מלא חפנים.

רב גובריה בחינוך

רב גוברי' היה מרן אדמו"ר זי"ע בחינוך, בקשנו לשמוע מנעט מן המנעט מדרכו בחינוך ודרך השפעתו על החניכים שזכו להתאבק בעפר רגליו.

חתנו רבי ישראל: דרך חינוכו של הרבי זי"ע היתה אהבה ללא גבול לתלמידיו. אספר אנקדוטה אחת קטנה — כשאחד מנכדיו היה ילד קטן, בכה מאוד כדרכם של פעוטים, הרבי תפס אותו בחמלתו כי רבה, ואמר לו 'אני אוהב אותך', והילד הקטן אמר לו 'אני שונא אותך', כך כמה פעמים. לאחר כמה דקות אמר לו הילד "גם אני אוהב אותך", הילד הקטן הושפע מדבריו של זקנו זי"ע אפילו שהיה עדיין תינוק, משום שכל אחד שמשפיעים עליו אהבה, זה כובש אותו.

מענין לענין אני נזכר שפעם נכנסתי אליו בתור אברך צעיר, וחשתי אי נעימות אולי אני מפריע. הרבי שקלט את הרגשתי, אמר: יש אנשים שכבר ברגע הראשון הם מכבידים, אבל ישנם כאלו שכמה שמדב-רים עמהם הם אף פעם לא מכבידים.

הוספנו את ששמענו מאחד מתלמידיו שנכנס לקודש פנימה בשנותיו האחרונות, והרבי אמר לו "אני יושב וחושב על זה שח' זיכה אותי בתלמידים גדולי תורה וחסידות ואתה ביניהם, בזכות מה זכיתי לכאלו תלמידים? כל זאת בגלל שאהבתי את כולם אהבת נפש".

רבי שרגא: נכון, הרבי אכן אהב כל אחד ואחד מתלמידיו אהבת נפש. אבל אומר יותר מזה, היה לו כח מיוחד שעם כל גדלותו הצליח לחדור לנפש שלנו, לפנימיות שלנו, עד שהיינו אצלו כחומר ביד היוצר, הוא זרע בנו שאיפות והרגשים, מחשבות עילאיות כרצונו, והטה את לבבנו לעבודת ה' ית'. זה דבר שכמעט לא נמצא. לא רק בחיים חיותו כך אלא התופעה נמשכת עד היום הזה והוא עדיין המדריך והמנווט. אין לי הסבר לזה, הוא היה חודר לרוחו של כל אחד מתלמידיו, ועל פי כוחות הנפש שלו, היה מכונן אותו, לא יאומן כי יסופר. כשהיה מדבר שיחות במסיבת מלווה מלכה' היתה הרגשה כאילו ומדבר אל כל אחד ואחד בנפרד, לא פעם ניגש אליו תלמיד ואמר לו "בטוח אני שהדברים היו מכוונים רק אלי".

בשולחן הסהור ערב יום הקדוש תשנ"ג

אחד את הדברים יותר, אומר לנו רבי שרגא "כידוע תורת החסידות היא תורה שבעל פה, אי אפשר לקנות תורה זו על פי הסברים וכדו', היא נקנית על ידי הארה בנפש האדם, וכמו שאמר לי פעם שחסידות זה לא דבר שאם פעם אחת הבנתי זה אומר שאני כבר 'מבין' בחסידות אלא כשאני אוחו בזה אני מבין את זה, וכשאני אוחו בזה אינני מבין את זה, ויכול להיות שאתמול הבנתי משום שאחותי בזה והיום אינני מבין. ואם כן אכן נשאלת השאלה כיצד היא עוברת לתוך תוכו של האדם הרוצה להתעלות במעלות החסידות, ובנידון דין כיצד אנו קנינו ממנו זי"ע את תורת החסידות? נראה לי לומר שהרי נפש הצדיק עטוף בדיבורו, והרבי היה מכניס אלינו את הנפש שלו בכוחו העצום, וכך עברה תורת החסידות שהוא רצה להעביר — אל תלמידיו. הוא העביר לנו את תורת החסידות, ולאו דווקא בשמוע'ס, אפי' בסתם שיחה, כל אחד בצורה שלו. אינני מתימר להבין איך הוא עשה את זה, אבל כך זה היה, כל אחד הרגיש את זה. הוא העביר לתלמידיו השגות כאלו גבוהות בתפילה ובש"ק, וכיצד הוא העביר את כל אותם השגות? ע"י שהכניס את עצמו אלינו והחדיר את הנפש שלו בנפש תלמידיו, כמאמר הידוע מרבי חיים וויטאל 'שרי רוחא דיליה בגו תלמידיה'. עד היום בכל רגע טוב ובכל שבת קודש אינני יכול בלעדי, כל דבר

רוחני שיש לי זה ממנו, הרי מדובר במושגים נעלים שאי אפשר להסבירם ולבארם באר היטב ומליבא לפומא לא גליא ואיך אדע את כל אלו, אם לא שהוא החדיר בנו את כל הדברים הללו. ישנו ווארט מצדיקים על הנאמר ושננתם לבניך — אלו התלמידים, ובהמשך "ודברת בם", אריין רעד'ן און זיי בשכבך ובקומך וכו', שהרב מדבר מתוך תלמידיו תמידין כסדרן בכת עת ובכל מצב. אמר לי פעם שיש לו שאיפה לעשות ספר על מאה דמויות, ולכתוב על כל אדם ואדם מדמויות אלו כיצד צריך לכוון אותו ומה הדרך לחנכו על פי 'דרכו'. על כל בחור ובחור הוא ידע בעינו החדה להבחין בדיוק מה הבעיות שלו ובאיזו דרך לחנך אותו עפ"י דרכו שלו, היו כאלו שעשה זאת על ידי קירובים מופלגים, והיו כאלו שסבר שהדרך היא דווקא ללא קרובים כי קרבה לא תועיל לו, כל אחד לפי 'דרכו'. ובכלל, בכל דבר היתה לו שיטה ודרך ברורה, לא היה שום דבר בחינוך ובכל תחום אצל הרבי שבא באקראי.

ר"מ וינברג: לאחר מלחמת ששת הימים נשבה רוח של חיזוק בישיבה, הביאו גוני"ס חדשים, את אחי הגה"ח רבי הירשל והגה"ח רבי צבי כץ שליט"א, וזה מאוד הצליח, היה 'מצב' של לימוד. באותה תקופה הרבי קרא לי ואומר "מוטי, הולך לבוא א גוטע צייט, אם החרש תחרישי בעת הזאת... , נסחפתי גם אני ב"ה באווירה ולמדתי ביגיעה רבה. לאחר שנסענו לשבת למירון בחודש אלול, אמרתי לו "עתה שאני לומד טוב מרגיש אנכי שיין לשבת הנעלה הזו". הוא נהנה בצורה בלתי רגילה, ולאחר מכן חזר לפני כמה פעמים על דברים אלו שאמרתי כדי להזכיר לי את אותו זמן טוב. הוא היה אוחו בידו כל עליה של בחור ומעצים את הבחור ע"י שהיה מזכיר לו את הזמנים הטובים שלו. בכלל היה 'נתפס' על כל דבר טוב שעשינו, יש באמתחתי כמה וכמה זיכרונות מכל מיני דברים שעשיתי לו שהזכיר לי אותם באוזניי פעמים רבות, לשדר לי כאילו היה לו קשה להסתדר בלעדי... — לדירה בה היה שוהה מפעם לפעם בבני ברק הזמנתי מזגן, באותם הימים היה זה מצרך נדיר, כמה וכמה פעמים הזכיר לי זאת והיה אומר "כל פעם שאני מרגיש חולשה אני נעמד מספר רגעים מול המזגן וזה מרענן אותי ונותן לי כוחות להמשיך בכל המטלות שלי". בדירתו בטלד' סטון התקנת מעקה כדי שיוכל לעלות בנקל לקומה העליונה, כמה וכמה פעמים הזכיר לי זאת "כל פעם שאני עולה במדרגות, אני אומר לעצמי כמה טוב שיש לי מעקה, אחרת לא הייתי יכול לעלות במדרגות". הרבי היה מכיר טובה, אבל יש פה גם דרך חינוך, לאחוז בחזקה כל דבר טוב שאדם עשה ולעשות מזה 'מטעמים'.

באופן כללי היה הרבי זי"ע מאמין בכל אחד, ומשדר אמון בכל תלמיד. באחת התקופות שלא למדתי כראוי אמר לי כמשיח לפי תומו שהיו גדולים שהיו לוקחים סוגיא וחושבים עליה בלילה טרם נרדמו. וכי הייתי שיין לזה... אבל האמון שהוא שידר לי שאכן אני שיין לזה נסך בי כוחות בלתי ניתנים לחיזור.

אחד המושגים בהם השתמש הרבה היה 'עולם החורבן ועולם הבנין' — הוא היה חוזר רבות שישנם אנשים שכל מהותם מעולם הבנין, כל מה שהם עושים ובכל מה שנוגעים ישנה ברכה, וכולם מושפעים מהם לטובה, ויש כאלו שלהיפך. פעם קרא לי לשיחה ובמשך שעה שלימה דיבר עמי על המושג הזה, זו היתה שיחה מאוד עמוקה ונעלית. פעמים היה ממליץ לבחור לא להתחבר עם פלוני משום שסבר שהלה הוא מעולם החורבן, עד כדי כך.

ר"מ קאטלניץ: עיקר גדול אצלו בחינוך היה להביט על כל דבר ודבר האם הוא מעולם החורבן או מעולם הבנין. שמעתי

זה עתה על יהודי שלא משתייך לחסידות סלונים שחלה במחלת הקורונה המשתוללת לצערנו בחוצות, ולא פחות ולא יותר שקע בדיכאון ל"ע, והמצב־רוח היה ממנו והלאה עם כל המשמעות ש בדבר. בשלב מסוים נזכר אותו יהודי שראה פעם בספר 'נתיבות שלום' את המושג 'עולם הבניין ועולם החורבן' והחליט שהוא יהיה מעולם הבניין ויהי מה, וזה מה שגרם להחלמתו בגוף ובנפש. בהיותו ראש ישיבה היו אספות שהכיניו שלהן היה 'אסיפה על רגל אחת'. באספות אלו הדריך את בני הישיבה הצעירים להנהגה נקיה, נימוסים, סדר ונקיון וכדו', הוא חנך להתנהגות אצילית. באחת האסיפות דיבר על ההנהגה הראויה של בחור בחדר אוכל בישיבה, זכורני שתיאר בצורה ציורית שני בחורים שיוורדים לארוחת צהריים לחדר האוכל, יש בחור שמיד שמגיע לשולחן לוקח לעצמו אוכל רב, ואת השאריות... חבריו לשולחן רשאים ליטול לעצמם. מאידך יש בחור שדבר ראשון דואג שלכולם יהיה מספיק אוכל, מחלק לכולם וכו', ומה שנשאר לוקח לעצמו, זו הנהגה של בחור מעולם הבניין. השפעתו העצומה גרמה, אומר רבי משה, שתקופה ארוכה חשנו ממש 'בושה' שבחור יגיש לעצמו מהמאכלים שעל השולחן בטרם יטלו שאר הבחורים את מנתם.

ימים קדושים ומקודשים

חסידים בצלל ש"ל מרן האדמו"ר זי"ע כל ימות השנה ומהבאר הגדול הרוותם צימאונכם, הפצים אנו לשמוע גם על הנהגתו בקודש בימים הקדושים ש"ל השנה, שבתות וימים טובים.

חתנו רבי ישראל: אקדים ואומר שזמן רב בתור בחור צעיר הייתי תמה על מה שאומרים בתפילת 'מגן אבות' כליל ש"ק — 'עם מדרשני עונג', האם אנחנו עם מדרשני עונג? הרי רוב שנותיו של עם ישראל עברו עליו צרות מצרות שונות ומשונות, הריגות ופוגרומים בלי סוף, אמנם אנו שמחים על הזכות הגדולה למסור נפשו בשביל כבוד שמו ית', אבל ההגדרה 'מדרשני עונג' היתה פלא בעיניי. פעם ראשונה שהסכתי לשולחן ליל שבת קודש בבית מרן אדמו"ח זי"ע ראיתי בעיניי מה פירוש 'מדרשני עונג', כיצד היה יושב בסעודתא דמלאא וקדושת השבת חופפת עליו, ופניו קורנות בגיל ובאור ש — ממש 'מדרשני עונג'. בדומה למה שהרבי היה חוזר בשם אביו החסיד רבי משה אברהם הי"ד שסיפר על גוי שאמר לחבורו: אני משתוקק לטעום בייגעל עם זוייער מילאך [כעך עם חלב חמור] מאכל משובח מאוד שהיה בימים ההם. שאלו חברו וכי מהיכן יודע אתה שטעמו של כעך זה משובח, הרי מעולם לא טעמת זאת בחיך. שכן לא השיגה ידו יותר מפת פשוטה. הלה השיב, אמנם לא טעמתי, אבל ראיתי פלוני עשיר שאוכל מאכל זה ומתענג על כל טעימה וטעימה, וכלשונו של רבי משה אברהם "ער האט זיך גישמאקעוועט" — הוא התענג והתמוגג, מזה שיער הגוי כי מאכל זה ערב וטעים. על משקל זה היה אומר אביו של הרבי רמ"א: אין אנו יכולים לומר שהשגנו גודל קדושת שבת להבין מה היא ומה טעם יש בה, כי מעולם לא הגענו לדרגות נשגבות כל כך, אך בכל זאת אנחנו יודעים כי היא מקור החיים ועונג הנפשות, כי בעינינו ראינו יהודים כאלו יקרי רוח שהשבת היתה חיותם ומשוש ליבם — "זיי האבן זיך גישמאקעוועט אין שבת". ממש כך היה הרבי, ממשיך בתיאוריו המרוממים חתנו רבי ישראל, הוא התמוגג מהשבת

קודש באופן נפלא ביותר. פיו היה נוטף מור ודבש משמחת השבת, והיה משרה מין אווירה רגועה שלא מעלמא הדין, אשרי עין ראתה כל אלה.

דרכו בקודש היתה לשבת זמן ארוך קודם שפתח בזמר 'שלום עליכם', כאשר על שולחנו מונחים הספרים הק' 'תורת אבות' למרנן רבוה"ק מלכוביץ' קוברין וסלונים, ו'בית אברהם' מרבו הק' זי"ע, כאשר מפעם לפעם מדרפך ומזכיר מאמרות קדשם. כל שבוע היה מזכיר את הרבי הבית אברהם זי"ע, ומפליג בתיאור-רים מהימים שזכה להסתופף בצלו. כה היה דבוק ברבו הק', שפעם שמעתי שאמר שלא רק שהוא זוכר את השמוע"ס של הבית אברהם, אלא אפילו איזו רוח נשבה בחוץ בשעת השמוע"ס, מזרחית או צפונית וכדו' עדיין שמורה בזכרונו.

כליל א' של חג הסוכות היה עומד בכניסה לסוכה זמן רב כשהוא אומר את התפילה שנכנסים לסוכה, ההתרגשות שלו מהכניסה לסוכה היתה עצומה שקשה לתארה. בכל החגים והימים הק' היה נראה ממש מדרשן עונג, הלב שלו יצא מרגשי גיל ואושר בימים הקדושים.

רבינו בסוכה

בסוכות לאחר נישואי שהיתי אצלו בחג. כלילה הראשון לא הצלחתי להירדם, פחדתי להעיר את הרבי, היות והיו אז מיטות מתקפלות שהמזרון היה מונח על קפיצים, וכל תזוזה גרמה לקול רעש גדול, נזהרתי לא לעשות שום תנועה. בשעה ארבע עוד ראיתי את השעון, ולקראת חמש הוא העיר אותי, ולאחר טבילה במקוה למד עמי את הכוונות של הנענועים. אמרתי לו שלא כל כך הבנתי את מה שלמדנו, אבל דבר אחד כל הכנתי — שרואים שכל נענוע בלולב מזיז את העולמות העליונים, ואמר לי שבשביל זה למד אתי את הכוונות, שאדע שכל נענוע של הלולב מנענע עמו יחד עולמות שלמים.

זכורני שב'טיש' בשמחת תורה בערוב היום לאחר ההקפות, כשהיו רוקדים כל הציבור יחד היה הרבי בדביקות עילאית, והייתה לו מין תנועה מיוחדת בעיניו בזמנים אלו... חשנו שהוא לא איתנו בשעה קדושה ונעלית זו. באחד הפעמים שישבנו עם הרבי בזמן עילאי בתור בחורים, שרו את הניגון "הלא באהבתו בחר בנו", ואף שרצה להתחיל לדבר לא שמנו לב ולא הפסקנו לשיר, הוא רומם אותנו כה גבוה עד כדי כך שלא שמנו לב שהוא רוצה להתחיל לומר שמוע"ס, לכן נזקק להכות קלות על כתפנו כדי שנפסיק לשיר. במחיצתו הרגשנו שאנו נמצאים בעולם אחר.

תוך כדי דיבור אני נזכר שבשנת תשנ"ט עלינו לביתו להנחת תפילין של בני שיחי,

נכנסנו לחדרו, והרבי אמר לו שיאמר את ה'לשם יחדו'. לאחר כמה רגעים שאל את נכדו חתן בר המצוה האם הבין את הנאמר "ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותיי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו", משנענה בחיוב, אמר לו "פניך עדיין לא האדימו מספיק למשמע מילים אלו". לאחר שאמר זאת פעם נוספת אמר לו "אה, עכשיו אתה יכול להניח תפילין".

היה לו כזה גישמעך בכל מצוה ומצוה. **ר"מ קסמלניץ:** גם אני זכיתי להיות מאוכלי שולחנו של הרבי זי"ע כליל ש"ק כמה וכמה פעמים. כל כולו היה נתון בקדושת השבת, ומאידך נתן למסוכים הרגשה שהוא איתם במאת האחוזים. מידותיו המתוקנות שהיו בבחינת 'הדרא דלא אפשר לפרט בשפוטא' בלטו מאוד בזמנים אלו. אפילו כליל הסדר אירח פעם נדיבים מחו"ל ממחוזיקי הישיבה ששאלו אותו שטריות והבלים, והוא ללא כל קפידא ענה להם לכל מה ששאלו. וכפי שהתבטא פעם, שהוא הקריב לטובת הישיבה את כל הזמנים המקודשים של השנה, שבתות וימים טובים, כולל כליל גילוי שכינה. וכאשר היו מסוכים על שולחנו אורחים כאלו שהיו מסגנונות שונים, היה יורד ממרום שבתו בשמי שמיא מן ההר אל העם להנעים להם את הסעודה ולילך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

גם בפורים היה בולט הענין הזה. מצד אחד יודע כל מי שעבר את מפתנה של סלונים מה היה אצל הרבי יום הפורים, ומאידך קיבל בסבר פנים יפות את כל מחלי פניו ובני הישיבה הרבים, והתייחס לכל אחד ואחד, תוך שהוא נותן יחס מיוחד לכל משלוח מנות שהונח על שולחנו. בשנותיו הצעירות כשילדיו היו עדיין קטנים, פעמים שהצביע על התופנים שהונחו במשלוח ואמר "מהיכן ידעת בדיוק מה כל אחד מילדיי צריך". לאחר מכן כשפתח בשיחת קדשו ראינו כולנו היכן הוא נמצא והיכן אנחנו...

אם שאלת על ערב יום כיפור, אומר לנו ר' משה: זה דבר שאי אפשר לתאר, זה היה למעלה מהשגת אנוש, הוא העלה אותנו לדרגות גבוהות מאוד. הוא הרים את הציבור. אולי ידידי ר' מרדכי יוכל יותר לתאר את ערב יו"כ, אני אינני מסוגל, זה היה למעלה מהשגתי...

נו ר' מרדכי, נשמח אם תתאר אתה... **ור"מ וינברג** נענה לבקשה: ערב יום כיפור היה אצלו יום מתוח מאוד, אפילו יותר מהיום הקדוש עצמו, כך גם היה אצל רבו הק' בעל בית אברהם זי"ע, בכל הנהגה היה הרי חושב מה היה אצל הרבי. הייתי כמה פעמים בקו"פ טרם ירד לשולחן היום, הוא ממש לא הרגיש טוב מרוב מתח, מה שהשפיע גם על מערכות גופו הק' שלא פעלו כראוי מרוב פחד שהיה לו בערב יו"כ, עד שהיה צריך להסתייע בתרופות כדי שיוכל לרדת לטיש.

רבי ישראל: מראש חודש אלול כבר ראינו שגופו החלוש לא מתפקד כראוי מרוב מתח לקראת ימי הדין והרחמים. אוי אוי, נאנח **רבי מרדכי** "אין לך מושג איך היה נראה הרבי זי"ע בערב יו"כ. אני זוכר שבשנת תשל"ג דיבר שיחה פולחת כליות, — ותוך כדי כך הוא מתחיל להעלות חוויות מאותה שיחה, כאילו בעל השמועה עומד לפניו — בין הדברים אמר 'כי ביום הזה יכפר' ר"ת בכי"ה, והזכיר את דברי דוד המלך בתהלים: "אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תיקח ממני". כמו כן הזכיר את מאמר צדיקים על הפסוק "תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו", שכולו בקשה ותחינה כלפי מעלה, על כי

נלקחה מאתנו הדעת והתבונה, ויחד עם זה 'תבן' כפשוטו פרנסה אין, 'ולבנים' אומרים לנו עשו — הקב"ה אומר לנו הלבינו חטאים, ובמה נבוא אל המלך. כן הזכיר את המאמר הנודע שאמר הר"ק מברדיטשוב זי"ע: "רבונו של עולם, תעשה חליפין עם עמך ישראל, במקום עוונות חטאים ופשעים, תתן להם סליחה מחילה וכפרה, ועוד תוסיף בני חיי ומזוני, ואז כשכל עיני הגוף יהיו בהרחבה ובדעה מיושבת, כולם יעשו רצונך בלבב שלם". כתבתי את השיחה הזאת מלה במלה, הוא אומר, לא אשכח אותה לעולם.

בשמח"ת לפני השקיעה נערך קידוש, הוא היה בשמים. הנהוג היה שהיו רוקדים "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה". הוא לא היה בעולם הזה כלל וכלל...

רבי שרגא: ערב יום כיפור היה זמן מאוד מיוחד במחיצת הרבי זי"ע. כל השנה הוא היה מאופק מאוד ולא ראו עליו כמעט כל תנועה חיצונית, הבערה היתה פנימית, בסתר המדרגה, אבל ביום זה גילה משהו מן המשהו ממה שמתחולל בליבו פנימה. לראות אותו איך היה נראה בטיש הזה של ערב היום הק'... הבכיות... אינני יודע איך מגדירים את זה... הלב שלו יצא החוצה... ראינו פשוט שהלב הגדול שלו נשפך על השולחן, הכל התפרץ לו, הוא לא יכול היה להחזיק את עצמו מרוב סערה. גם בפורים היה כך, בחי' של 'כי גאה גאה', בימים הקדושים הללו הוא הרשה לעצמו להיפתח לציבור.

באחת השנים חל פורים ביום ו', ואחרי שגמר את השמוע"ס התחיל לנגן את הקטע 'יהיו רחמך מתגוללים על עם קדשך' מהזמר הק' קה אכסוף בניגון מהס"ק מלכוביץ' זי"ע. ברגע שהתחיל את הניגון, היתה הרגשה שאוחז את הציבור ומכניס אותו לעולם שכולו שבת, היכן שהוא אוחז. במעמד זה התגלה לנגד עיניי פעם ראשונה מה המשמעות להיכנס לשבת קודש, לראות אותו ביום הפורים כשהוא נכנס לש"ק... איי איי איי, על אף שעברו מאז יותר מחמישים שנה, כמעט כל שבת אני נזכר בזה, והניגון והמעמד הללו מכניסים אותי לש"ק עד היום, המראה הגדול הזה איך הוא נכנס לעולם של שבת קודש עומד נגד עיניי... הרבי הרי היה כל כולו שבת. בדרך כלל לא ראו אותו בשעה קדושה הזו, ורק בפורים שחל ביום ו' וכן בהדלקת נרות חנוכה של ערש"ק תופעה זו חזרה על עצמה שראינו אותו בפניא דמעלי שבתא כשפניו כלפי העם.

זכיתי להיות מיושבי שולחנו כמה פעמים כליל ש"ק. לפני קידוש היה יושב זמן ארוך ומדבר על רבו הק', על רבי משה מייזנר ועל הזקנים שהכיר בברנוביץ', הוא התחבר אליהם... פעם אכלתי אצלו בש"ק פר' תולדות, ואמר לפני קידוש כך: "כל שבת שמגיעה אני נזכר כיצד היתה נראית השבת הזו אצל הרבי בעל 'בית אברהם' זי"ע, אבל כשמגיעה שבת תולדות אינני יודע איך היתה השבת הזו אצל הרבי הבית אברהם, משום שהרבי אף פעם לא היה בברנוביץ' בפר' תולדות". הוא הרי היה בחור, מתבל רבי שרגא את דבריו, וברוב גדלותו הוא הבחין איך היתה נראית כל שבת אצל הרבי, כל שבת אצל הבית אברהם היתה עם המיוחדות שלה, בפר' תולדות הוא לא יודע... אתה מבין? ידעת שישנה כזו בעיה?...

בתור בחור ובתור אברך צעיר לאחר החתונה הייתי עולה לביתו להשתתף בהדלקת נרות חנוכה. לראות אותו מול התנוכיה... הוא והנרות היו לאחדים, אי אפשר לתאר למי שלא היה נוכח, רק לראות איך היה עומד למול הנרות ומדבר על קדושת הימים... אין לתאר.

חביבות מצוה

נשמע מעט על החביבות למצוות ד' מינים...

ר' שרגא: החביבות שלו למצוות ד' מינים היתה מיוחדת במינה. היינו קונים אתרוג בשוק מאה שערים של הימים ההם, ועולים אליו כדי שיתן עליהם את מבטו. רק לראות כיצד היה מחזיק את האתרוג היית מתמלא ברוב חביבות. הרבי היה תופס כל אתרוג בכזו חביבות, לא משנה איך היה נראה האתרוג, הרי זה אתרוג... ר"מ וינברג: באחד השנים שהבאנו לו אתרוגים, ביקש להתחיל ניגון לכבוד המצוה... אגב, פעמים רבות שנכנסתי אליו היה בוחן את הציצית שעלי האם היא נקיה כראוי למצוה, וכן בדק את החוטים האם הם שלמים, ראינו במוחש חביבות מצוה מה היא.

רבי משה: אם כבר מדברים על חג הסוכות, אני נזכר שאחד מבניי הגיע לגיל בר מצוה בחוה"מ סוכות, ואפילו שלמנהגנו מניחים תפילין ביום בר המצוה, הורה לי הרבי זי"ע שניח בערב יו"ט. בערב סוכות עלינו אליו, והוא כבר היה בשמים... כדרכו העניק לבחור מתנה את ספרו הק' נתיבות שלום, וכתב הקדשה. לאחר שהגשתי לו את ההזמנה ראה שלא כתב את השם הנכון, הוא הוציא סכין דק מיוחד, ומחק בעזרתו את השם, הוא היה מוריד את הדיו באומנות מיוחדת ללא שירגישו. לאחר שתיקן את שם חתן המצוות אמר לי כך: "אתה יודע מה זה אצלי ערב סוכות, חשבתי לתת לך לתקן, אבל הנותן מתנה בעין טובה הוא נותן" הוא רצה ללמד אותי שכשמעניקים לשני זה צריך להיות עם כל הלב... לא היה אצלו שום דבר סתם, הכל היה חינוך.

רוממות העבודה

הרבי זי"ע ידע להסתיר את מדרגותיו אפילו מתלמידיו הקרובים ביותר, כדרכם של צדיקים שמגלים טפח ומכסים טפחיהם. בכל אופן כמציצים מן ההרכים בשנותיהם הרבות שזכיתם לחזות ברבי הק' מאחוריו, בטח נגלה לנגד עיניכם מהשגותיו הגבוהות בעבודת ה', רצינו לשמוע מעט על כך, אך קודם לדברי המרואיינים הנכבדים, יש בנותן טעם לצטט מדבריו בנו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בעריכת השולחן ביא"צ הראשון ז' אב תשס"א:

"אודות צדקות קשה מאד לדבר ולא את הכסף ניתן לימור. כזה קדוש וטהור, עובד ה' מנוגד, שהיה מופרש מן העולם כל כך, וכפי שמרן אדמו"ר בעל בית אברהם זי"ע כבר העיד עליו גדולות שאינה נדרשות ברבים כידוע לז"ל. בעל השנה כאחד מצדיקי קמאי, שמוצאו בכתביו השגות גבוהות וגילויים כאלו שלא נשמעו רק על צדיקי קמאי, ולא ניתן לחזור על כך מפאת כבוד א' הסתר דבר".

חתנו רבי ישראל: דבר ראשון עלינו לדעת שמו"ח אדמו"ר זי"ע היה גאון בהסתרה ועשה ככל יכולתו שלא יבחינו במדרגותיו ובהשגותיו. שמעתי ממנו פעם שפירש בשם צדיקים כמין חומר את הפסוק 'מלאך ודמקץ לא תאחר': במידות שהאדם מלא בהם, ואת ה'דמעות' שהאדם מוריד לעיתים, 'לא תאחר' שלא יגלה אותם לאדם אחר אלא יצניעם לעצמו. הוא היה חוזר ע"ז פעמים רבות.

בהיותו צעיר אף פעם לא ראו אותו מוריד דמעות, הוא השתדל שלא יבחינו כמה שמתחולל בלבו. היו תקופות שהסתיר את עצמו אף מהמשפחה הקרובה ביותר. לפעמים הייתי מגיע ולפניו היו פתוחים כמובן ספרים, היה מוריד את

הספרים על הכיסא מיד כשהבחין בי, שייראה כאילו הוא קורא עיתון. ההנהגה הזאת הזכירה את הווארט הידוע בסלונים, ממרן אדמו"ר הדברי שמואל זי"ע — הצנע לכת עם ה' אלקיך, כאשר האדם עובד את ה' בהצנע, 'לכת' זה הולך ישר אל ה' אלקיך.

אבל וודאי, ממשיך חרב"נ רבי ישראל שליט"א בדבריו, ועם כל זאת ראינו כמציץ מן החרקים וידענו על גדולתו שצדיק וקדוש עומד על גבינו. הגה"צ רבי יעקב גוטמן זצ"ל סיפר, שהרבי פעם פתח ברגע נדיר את סגור ליבו, ואמר לו שהיה רוצה לחשוב בעת שכבו על מיטתו אודות אהבת ה', אבל היות ומחשבה זו כה מסעירה, אותו עד כדי כך שאינו מצליח להירדם, לכן משתדל לא לחשוב על אהבת ה' בטרם ישכב, אלא משקיע ראשו בקושיא בלימוד. באחד הלילות בסוף ימיו, כשהיה חלש מאוד, והמצב היה מתוח עקב בריאותו הרופפת, שהייתי בחדרו יחד עם כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכל הזמן שמענו מלמולים יוצאים מפיו הק', כשהיטניו אוזנו שמענו שמדבר על המרכבה ועל השכינה וכדומה. בכלל, פעמים רבות היו שומעים כשהוא מדבר באמצע השינה,

מהרבש"ע" כך אמר לי. ראינו בבואה של צדיק קמאי הדבוק בכל המצת לעת בהקב"ה ללא כל היסח הדעת.

פעמים רבות ראינו את האהבה העזה שרחש בליבו לבניו של מקום. בני ביתי שהו פעם בבית"ח כמה ימים, ואמרו לו שבימים אלו בבית"ח נכחה לראות כמה עם ישראל דל, ורבים לא יודעים כלום מאדישקייט, כששמע זאת הרבי הוא פרץ בכזה כלי במשך דקות ארוכות, ואמר: "אל תגידי על עם ישראל שהוא דל". הרבנית הצ' ע"ה ביקשה כמה פעמים מיוצ"ח שאם ישנה כתבה על חייל שנהרג ל"ע, שיחביאו את העיתון, משום שאם הרבי רואה ידיעות מסוג זה, הוא פורץ בכבי.

רבי שרגא: שמעתי פעם ממרן אדמו"ר שליט"א שחסידות נועדה להאיר את נשמת האדם, וכשהנשמה מאירה, קרני אורה חודרות למוח וללב ולכל קומת האדם לבלי היכר. הרבי זי"ע היה א שטיק נשמה, כל כולו היה נשמה.

פעם אמר לי שעוברים עליו לילות שקשה עליו השינה עקב קשיי נשימה, ובשעות הבוקר הנשימה חוזרת לעצמה אט אט, "אבער ווי גליקלאך איז א איד אז און יעדער אטעם דארף עהר צוקומען צום רביש"ע". על

הרבי זי"ע מוקף בתלמידים אוהבים

כל נשימה ונשימה תהא רה. הרי היסורים של קשיי נשימה אלו יסורים בלתי רגילים, ובלילות אלו הוא ביקש מה' על כל נשימה — תן לי יכולת לנשום, ומה הוא נדיר מאושר, שהוא צריך להגיע לה'. כמו שאומר האוה"ח הק' בפר' חוקת (במדבר כא, ח): "כי ה' הפץ שעניהם יהיו תליות לאלקים יושב בשמים על מחיתם ועל כל צוריהם, באין מבטח וזלתו ... שה' הפץ בזה כדי שיהיה לבם תמיד באין הפסק קרוב לה' כבן המצפה לשלחן אביו ערב ובקר ובכל עת וזמן".

כשננסתי באחת ההזדמנויות לקו"פ לחדרו של מרן זי"ע אמר בלשון תימה: "במה נמדד אדם גדול, בזה שקיים רוב תורה? רוב מצוות?" וענה על שאלתו בלהט: "ומי גוי גדול אשר לו א-לוקים קרובים אליו, גדול זה מי שא-לוקים קרובים אליו".

ר"מ וינברג: אני נזכר שכששהה בטלז סטון הקשיתי מבעד לדלתו כיצד אומר 'לשם יחוד' קודם שהניח תפילין, אינני יכול לתאר במלים כיצד אמר את התיבות 'ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים', חשתי אז שאכן כך — אשר לו הכח והממשלה.

באחת מהשבתות ששהינו עמו זי"ע במירון, חבריי ואני היינו אמורים לרדת לטבריה לקנות כמה בלוקים של קרח

לאכסון המאכלים. הרבי אמר לנו שהיות ואנו מתעתדים להיות בטבריה, מה טוב אם נעלה לציון הק' של הרמ"מ מוויטבסק זי"ע, וכשנגיע לציון ניתן פרוטה לצדקה לטובת אחת הנשמות שתלך ותאמר לרמ"מ שאנו על יד ציונו הק', ואח"כ נתפלל שתהא ליכטיגע שבת וכולם יחזרו בשלום לביתם. יש באמתחתי עד היום את הפתק שרשמנו כשהורה לנו מה לעשות. בן דודי הרה"ח ר' יהודה נח וינברג שיחי' נהג בחכמה, ואמר לרבי שייתן פרוטה עבור הנשמה של אמו ע"ה, כששמע זאת הרבי אמר לו "יש נשמות שאינן יכולות לזוז ממקומן ואינן יודעים מי הן אותן נשמות, ואם נטיל שליחות ללא בקשה מנשמה מסוימת, נשמות רבות יורצו לעבר נשמתו של הרמ"מ זי"ע, ולכן עדיף לא להזכיר שם של מישהו מסוים". סיפור זה פותח חרך על גדלותו.

כשהלך לנחם את הרה"ח ר' זושא לוריא ז"ל על פטירת בנו ז"ל אמר לאביו "אינני יודע איך זה יכל לקרות, הרי לא הסחתי דעתי ממנו, אולי זה קרה בעת שישנתי". ואכן כך הוה.

אחת הנקודות המופלאות שראינו אצל הרבי זי"ע היתה פרשת התקשרותו לרבו הק' בעל בית אברהם. היה מעשה בבחור שחשבו להוציאו מהישיבה, והיתה אסיפת צוות בנידון. לאחר האסיפה אמר הרבי, אז ראש הישיבה, שהתייעץ בדעוה עם רבותיו הרבי הבית אברהם ורבי משה מידנר זי"ע. הבית אברהם וודאי היה אומר להשאירו, ורבי משה וודאי היה אומר להוציאו, והיות והרבי שלי הוא ה'בית אברהם' לכן החליט להשאירו. זוהי התקשרות שכמעט לא נשמעה כמותה.

מיד כשנתמנה לשבת על כיסאם של רבקה"ק זי"ע ולהנהיג את העדה, עליתי לביתו, ושמעתי שאומר לרבנית הצ' ע"ה שהיות ויגיעו לשולחנו כספי פדיונות החליט לא להשתמש כלל בכספים אלו ויחלק את כולם לצדקה, ואכן אברכי החסידות היו מקבלים מתת חג — "יו"ט געלט" מכספים אלו.

רבי שרגא: בחגים, כגון בשבועות ובשביעי של פסח, היינו קבוצה של תלמידים קרובים עולים לביתו בערך שעה לפני מנחה, הוא דיבר עמנו כמה וכמה דבורי קודש, הוא לא אמר שיחה מיוחדת, אבל ההרגשה היתה שלא מעלמא הדין. חשבתי לעצמי מה היה מיוחד בזה, הרי לא אמר שיחה או משהו מעין זה? והתשובה היא שהוא האיר לנו את הנשמה, הרים לנו את ההשגות ורומם אותנו בקדושת הזמן, זו היתה התחברות של תלמיד ורבו.

"ביו"ט הייבט אהן א בריה חדשה א נייער מענטש, דף חדש אין לייבען" שמענו אותו בקולו החרשי, הוא גם היה שותק בין משפט למשפט, מפוס לעצמו ניגון... זו היתה שעה מיוחדת, במחיצתו חשנו יום טוב, בקרבתו הרגשנו קדושת שבת קודש, אף ללא אומר וללא דברים, גם השתיקות שלו רוממו אותנו אל-על.

מה אומר ומה אדבר, אלו לא אותם שמים ולא אותה ארץ ולא אותו אוויר שהיו בזמנו של הרבי זי"ע, הכל השתנה מאז שהרבי איננו.

קולו עדיין מהדהד באוזניי — — — 'אמונה היא כמו אוויר לנשימה, אפילו איין מינוט אי אפשר ללא אמונה, אמונה היא לא כמו לחם שאפשר לחיות בלעדיו זמן מה, אמונה היא אוויר לנשימה שאי אפשר בלעדיה אפילו רגע אחד...'.

זכותו הגדולה תגן עלינו ועל כל עם ישראל, וממקום שבתו בנו"ע יפן אלינו ברחמים להיוושע בכל העניינים לטובה ולברכה, ללכת בדרכיו הקדושים שהנחיל לנו מורשה, עדי אור חדש על ציון תאיר.